

Criminele meisjes of 'femme fatale'

Henk Ferwerda

Tijdens de adolescentiefase gebeurt er veel met jongeren. Ze krijgen jeugdpuistjes, ze zetten zich af tegen hun ouders, ze zijn op zoek naar hun identiteit, ze worden verliefd, hun lichaam verandert én ze verkennen op allerlei fronten de grenzen die door anderen - met name volwassenen als ouders en docenten - aan hun gedrag gesteld worden. Het plegen van delicten tijdens de adolescentiefase - jeugdcriminaliteit genoemd ¹ - is voor een belangrijk deel ² te zien als grensverkennend gedrag en is daarmee aan te duiden als opgroeigedrag. Vreemd genoeg manifesteren opgroeiende meisjes zich op dit punt veel minder dan jongens. Anders geformuleerd: het plegen van delicten is nog steeds vooral een mannenaangelegenheid. In dit artikel wordt inzichtelijk gemaakt in welke mate meisjes - zich in vergelijking met jongens - schuldig maken aan het plegen van delicten en daarnaast gaan we op zoek naar mogelijke oorzaken voor die verschillen.

Een beeld van de jeugdcriminaliteit in Nederland

Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit in Nederland worden allereerst cijfers gepresenteerd die afkomstig zijn uit politiestatistieken en die betrekking hebben op de groep strafrechtelijk minderjarigen ³. Het beeld dat gegeven wordt heeft betrekking op de periode 1986 t/m 1995. Om dit beeld te kunnen geven hebben we twee gegevensbronnen nodig. Allereerst de absolute aantallen door de politie geverbaliseerde en gehoorde strafrechtelijk minderjarigen terzake misdrijven ⁴ (uitgesplitst naar jaar) én daarnaast het absolute aantal jongeren van 12 tot en met 17 jaar (uitgesplitst naar jaar) dat in het betreffende jaar in Nederland woonde ⁵. Gebruiken we slechts de politiestatistieken dan lijkt op het eerste gezicht dat de jeugdcriminaliteit tussen 1986 en 1995 afneemt. In 1986 worden namelijk 45.653 strafrechtelijk minderjarigen door de politie geverbaliseerd en gehoord, terwijl dit aantal in 1995 is teruggelopen naar 41.378. We maken dan echter een denkfout, want wat is het geval. In 1986 telt ons land ruim 1.3 miljoen inwoners van 12 t/m 17 jaar terwijl dit aantal in 1995 nog geen 1.1 miljoen is. Wanneer we een beeld willen geven van de geregistreerde jeugdcriminaliteit dan moet per jaar aangegeven worden welk percentage van het totaal aantal jongeren in de genoemde leeftijdscategorie door de politie

¹. Hieronder wordt het volgende verstaan: 'Jeugdcriminaliteit verwijst naar gedrag van jongeren van 12 tot 18 jaar waarmee bepaalde - in wetboeken vastgelegde - normen worden overtreden en waarop een straf staat'.

². Het betreft dan relatief lichte delicten als vandalisme en winkeldiefstal.

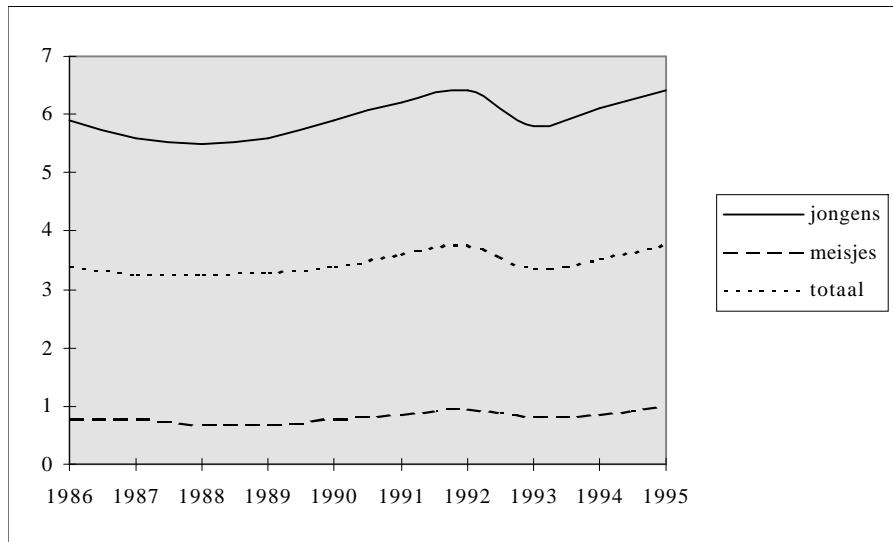
³. Van 12 tot 18 jaar.

⁴. Bron: CBS, Politiestatistieken, 1986-1995.

⁵. Bron: CBS, Bevolkingsstatistieken, 1986-1995.

is geverbaliseerd en gehoord ⁶. In figuur 1 is dit voor de periode 1986-1995 gedaan, waarbij er ook een uitsplitsing is gemaakt naar jongens en meisjes.

Figuur 1 - Door de politie geverbaliseerde en gehoorde strafrechtelijk minderjarigen terzake misdrijven, in percentages van hun aantal in Nederland, naar geslacht, van 1986-1995.

Uit figuur 1 is af te leiden dat - in de genoemde periode - het percentage strafrechtelijk minderjarigen dat door de politie geverbaliseerd en gehoord wordt tussen de 3.2 en 3.8 (gemiddeld 3.4% ⁷) van alle strafrechtelijk minderjarigen in Nederland bedraagt. Eerder zagen we dat wanneer we alleen van de politiestatistieken uitgaan de jeugdcriminaliteit lijkt af te nemen. Nu zien we echter - en dit is de juiste conclusie - dat er na correctie met de bevolkingsgegevens tussen 1986 en 1995 sprake is van een lichte stijging van de jeugdcriminaliteit van 3.4% naar 3.8%.

Voorts valt uit figuur 1 af te leiden dat meer jongens (gemiddeld bijna 7 keer zoveel tussen 1986-1995) door de politie worden geverbaliseerd en gehoord (gemiddeld 5.9%) dan meisjes (gemiddeld 0.8%). Hieruit is de conclusie te trekken dat jeugdcriminaliteit vooral een jongensaangelegenheid is. Ondanks het feit dat het aandeel van meisjes aan de jeugdcriminaliteit marginaler is, constateren we in figuur 1 wel dat het aandeel van meisjes in de jeugdcriminaliteit langzaam stijgt ⁸.

⁶. We hebben het hier steeds over verdachten en niet over misdrijven per verdachte. In het laatste geval zou de omvang hoger liggen, omdat een individuele verdachte meerdere misdrijven gepleegd kan hebben.

⁷. Het gaat dan gemiddeld om ruim 40 duizend strafrechtelijk minderjarigen op jaarbasis.

⁸. Zowel jongens als meisjes komen vooral in aanraking met de politie wegens het plegen van een vermogensdelict, zoals winkeldiefstal (ruim 70% van de totale geregistreerde jeugdcriminaliteit).

Direct dient gewezen te worden op de beperkingen van politiestatistieken. Aan politiecijfers kleven namelijk een aantal nadelen die vooral met de onvolledigheid te maken hebben. We noemen de belangrijkste:

- In politiestatistieken worden niet alle in werkelijkheid gepleegde delicten in beeld gebracht, immers een deel van de gepleegde criminaliteit wordt niet door de burgers bij de politie aangegeven⁹ of wordt niet door de politie opgespoord en geregistreerd.
- De pakkans verschilt per delict en wellicht verschilt de pakkans per leeftijdsgroep en sekse ook. Met name dit punt is van belang als het gaat om jeugdcriminaliteit. Delicten die bij uitstek door jongeren worden gepleegd, zoals winkeldiefstal, vernielingen en zwart rijden behoren over het algemeen niet tot de groep delicten die een hoge prioriteit hebben bij de politie. Anders gezegd; veel door jongeren gepleegde delicten komen niet ter kennis van de politie en worden dus niet geregistreerd, waardoor er sprake is van veel verborgen criminaliteit ('dark-number').

Ervan uitgaande dat de registratie van de jeugdcriminaliteit in de periode 1986-1995 consequent heeft plaatsgevonden, zeggen de cijfers wel het een en ander over de ontwikkeling, de trends in de jeugdcriminaliteit.

Ter aanvulling van de politiestatistieken én om op een andere wijze iets te kunnen zeggen over de aard en omvang van de jeugdcriminaliteit in Nederland worden enkele resultaten van een landelijk onderzoek onder een steekproef van ruim duizend strafrechtelijk minderjarigen (self-report-onderzoek)¹⁰ gepresenteerd. Aan deze strafrechtelijk minderjarigen werd gevraagd een vragenlijst in te vullen, waarin onder andere vragen gesteld werden over 'ooit' gepleegde delicten en over de delicten die in de schooljaren 1988, 1990 en 1992 waren gepleegd. De delicten waar naar gevraagd werd, zijn samen te vatten met de term 'veelvoorkomende criminaliteit'. Het betreft delicten die voor het grootste deel voor rekening komen van jongeren en daarnaast worden ze slechts incidenteel opgehelderd door de politie. Ze zeggen dus iets over de aard en omvang van de jeugdcriminaliteit (het dark-number) én vormen een welkome aanvulling op de politiestatistieken.

In tabel 1 staat een overzicht van het percentage respondenten dat op basis van de gegevens uit 1992 ooit een delict pleegde.

⁹. Het meest bekende voorbeeld van een dergelijk delict is fietsendiefstal. Dit is waarschijnlijk één van de meest gepleegde delicten in ons land, terwijl dit absoluut niet blijkt uit politiestatistieken. In ons land wordt namelijk bijna uitsluitend aangifte van fietsendiefstal gedaan als dit voor de verzekering noodzakelijk is. De politiestatistieken geven op dit punt dan ook slechts het 'topje van de criminaliteitsijsberg'.

¹⁰. Sinds 1986 wordt dergelijk onderzoek één keer in de twee jaar uitgevoerd door het WODC (onderzoekers: Junger-tas, Van der Laan en Kruissink).

Tabel 1 - Percentage respondenten dat 'ooit' een delict pleegde uitgesplitst naar delict (gegevens uit 1992)

Delict	Ooit
Zwartrijden	34.6
Graffiti	20.0
Iemand lastig vallen	17.8
Vernieling	29.2
Winkeldiefstal < f 10,-	26.9
Winkeldiefstal > f 10,-	8.3
Brandstichting	16.9
Heling	10.6
Fietsendiefstal	6.8
Iemand in elkaar slaan	5.9
Inbraak - insluiping	6.3
Diefstal uit telefooncel - automaat	4.2
Diefstal op school	15.7
Betrokken bij vechtpartijen	23.6
Iemand met een wapen verwonden	1.9
Dragen van een wapen	25.4
Bedreiging om geld te krijgen	1.7

In tabel 1 - vallen in vergelijking met de politiecijfers - direct de relatief hoge percentages op. Hierbij moet overigens wel bedacht worden dat deze percentages betrekking hebben op delicten die 'ooit' door jongeren gepleegd zijn, terwijl de eerder gepresenteerde politiecijfers telkens betrekking hadden op één jaar. Desalniettemin geeft tabel 1 een aardig beeld van het type delicten waaraan jongeren in de adolescentiefase zich bij uitstek schuldig maken. Zwart rijden in het openbaar vervoer, vernielingen, (kleine) winkeldiefstal, wapenbezit en betrokkenheid bij vechtpartijen blijken de top 5 te vormen van de jeugdcriminaliteit in ons land.

Zoals gezegd worden dergelijke selfreportonderzoeken reeds een aantal jaren uitgevoerd en daaruit blijkt in algemene zin dat in de leeftijdsgroep van 12 t/m 17 jaar ongeveer 65% van de jongeren zich ooit wel eens schuldig maakt aan het plegen van ten minste één delict.

Om iets te kunnen zeggen over de omvang van de jeugdcriminaliteit op jaarbasis geven we in tabel 2 - op basis van hetzelfde self-report-onderzoek - de percentages plegers van delicten in de schooljaren 1988, 1990 en 1992.

Tabel 2 - Percentage respondenten dat in 'het afgelopen schooljaar' een delict pleegde, uitgesplitst naar delict (gegevens 1988, 1990 en 1992) ¹¹

Delict	1988	1990	1992
Zwartrijden	13.6	16.7	20.9
Graffiti	9.8	8.5	9.2
Iemand lastig vallen	9.5	11.5	11.4
Vernieling	8.4	9.6	10.5
Winkeldiefstal ¹²	5.1	7.3	6.8
Brandstichting	3.5	4.9	3.5
Heling	3.1	3.9	4.7
Fietsendiefstal	1.8	2.8	3.2
Iemand in elkaar slaan	1.8	2.5	2.8
Inbraak - insluiping	1.5	1.7	1.4
Diefstal uit telefooncel - automaat	-	1.3	1.1
Diefstal op school	-	6.6	8.0
Betrokken bij vechtpartijen	-	6.6	9.0
Iemand met een wapen verwonden	-	0.6	0.4
Dragen van een wapen	-	-	13.2
Bedreiging om geld te krijgen	-	-	0.5
Totaal percentage plegers van een delict	31.6	37.1	39.5

Het eerste dat direct in het oog springt in tabel 2 is dat de percentages jongeren die in een willekeurig jaar ten minste één delict plegen een veelvoud zijn van de percentages ter kennis van de politie gekomen delicten gepleegd door strafrechtelijk minderjarigen. Op basis van self-report-onderzoek ligt dit percentage tussen de 31.6 en 39.5, terwijl we eerder constateerden dat er gemiddeld op jaarbasis 'slechts' 3.4% van de strafrechtelijk minderjarigen door de politie gehoord en geverbaliseerd wordt. Dit geeft helder aan waarom politiestatistieken slechts zeer marginaal inzicht geven in de aard en omvang van de jeugdcriminaliteit.

Terug nu naar de inhoud van tabel 2. Net als uit de politiestatistieken blijkt ook uit tabel 2 dat er sprake is van een stijging van de jeugdcriminaliteit. Dit is met name het geval voor de delicten: zwartrijden, iemand lastig vallen, vernieling, winkeldiefstal, heling, fietsendiefstal en iemand in elkaar slaan.

¹¹. Een (-) in de tabel betekent dat er in dat betreffende jaar niet naar dat specifieke delict gevraagd is in het onderzoek.

¹². Hier zijn de twee vragen over winkeldiefstal (zie tabel 1) samengevoegd.

Uit de politiestatistieken bleek dat jeugdcriminaliteit vooral een zaak van jongens is en deze conclusie wordt onderschreven op basis van selfreportonderzoek. In 1988 pleegde 38% van de jongens en 28% van de meisjes tenminste één delict. In 1990 zijn deze percentages 44% en 30% en in 1992 pleegde 50% van de jongens en 30% van de meisjes tenminste één delict. Uit nadere analyses blijkt voorts dat jongens vaker en relatief ernstiger delicten plegen dan meisjes. Uit landelijke schattingen naar de omvang van de harde kern (jongeren die niet alleen veelvuldig maar ook zeer ernstige delicten plegen) blijkt dat de harde kern voor maar liefst 95% uit jongens bestaat ¹³.

Tot slot dient opgemerkt te worden dat de verschillen tussen het aandeel van jongens en meisjes in de criminaliteit aanzienlijk kleiner zijn dan op basis van de geregistreerde criminaliteit (politiecijfers) te verwachten was. Kennelijk plegen meisjes vaker delicten die aan het blikveld van de politie onttrokken worden c.q. plegen meisjes vaker delicten die niet de hoogste prioriteit bij de politie hebben (te denken valt aan winkeldiefstal).

Emancipatie en criminaliteit

Uit het voorgaande komen een aantal hoofdlijnen duidelijk naar voren. Allereerst blijkt dat meisjes veel minder in aanraking met de politie komen wegens het plegen van strafbare feiten dan jongens. Voorts komt uit self-report-onderzoek naar voren dat meisjes in mindere mate crimineel actief zijn dan jongens. Tot slot blijkt dat - wanneer meisjes zich schuldig maken aan crimineel gedrag - ze zich met name beperken tot de minder ernstige delicten. De conclusie dat criminaliteit vooral een zaak van jongens c.q. mannen is lijkt een terechte, maar hoe is dat te verklaren?

Voor meisjes en vrouwen is er de laatste vijftig jaar behoorlijk veel veranderd. Vrouwen zijn bijvoorbeeld meer gaan studeren, meer buitenshuis gaan werken, meer gaan roken en drinken en meer gaan verdienen. Gezien deze vruchten van de emancipatie zou het te verwachten zijn dat meisjes en vrouwen zich ook meer laten gelden als het gaat om het plegen van strafbare feiten. Weliswaar is er sinds 1950 sprake van een lichte stijging in het aandeel van meisjes aan de criminaliteit, maar die stijging is niet zo spectaculair als vanuit de emancipatiegedachte verwacht zou mogen worden. Daarnaast pleegt het leeuwendeel van de meisjes nog altijd typische meidendelicten (vooral vermogensmisdrijven als winkeldiefstal) ¹⁴.

¹³. Zie: Ferwerda, Versteegh & Beke - De harde kern van jeugdige criminelen. In: Tijdschrift voor Criminologie 37/2, 1995, pagina 138-152.

¹⁴. Een uitzondering vormen de meisjes/vrouwen die in detentie zitten. Zij 'zitten' vooral voor drugs-(koerieren) en levensdelicten ('crime passionel').

Met name de media willen ons wel eens anders doen geloven. Met name als meisjes of vrouwen extreme delicten plegen lijkt dit - nog meer dan normaal al het geval is - door de media te worden uitvergroot. Waarschijnlijk kent iedereen in Nederland het voorbeeld van de 'meisjesbende' die argeloze voorbijgangers in elkaar sloeg ¹⁵. De media geven zoveel aandacht aan een dergelijk fenomeen omdat men denkt een nieuwe trend ontdekt te hebben. De eerlijkheid (c.q. de feiten) gebiedt echter te zeggen dat dergelijke voorbeelden de uitzondering zijn die de regel bevestigen, namelijk dat de betrokkenheid van meisjes aan geweldsmisdrijven (nog altijd) zeer gering is. Door de jaren heen zijn er legio verklaringen gegeven die inzicht trachten te geven in de geringe rol van de vrouw in de criminaliteit ¹⁶. Onder andere wordt gesteld dat het zeker is dat het verband tussen emancipatie en criminaliteit gecompliceerd is. Over het algemeen behoren delinquente meisjes tot die categorieën die het minst beïnvloed worden door de emancipatiegedachte. Of anders gezegd, de blanke middenklasse vrouwen - die het meest aangesproken worden door de emancipatiegedachte - belanden het minst makkelijk in het criminele circuit.

Er zijn drie verklaringen die waarschijnlijk belangrijk zijn in de verklaring omtrent het geringe aandeel van meisjes in de criminaliteit.

De eerste verklaring is dat meisjes in vergelijking met jongens meer te maken hebben met sociale controle door bijvoorbeeld hun ouders waardoor ze minder kans hebben c.q. minder in de gelegenheid komen om zich schuldig te maken aan crimineel gedrag. Het feit dat de sociale controle in de loop der jaren ook voor meisjes minder is geworden, zou een verklaring kunnen zijn van de geringe toename van de meisjescriminaliteit.

De tweede verklaring gaat uit van het bekende gegeven in de criminologie dat het gros van de jeugdcriminaliteit leeftijdsgebonden en van tijdelijke aard is (opgroei-gedrag). Van meisjes is bekend dat ze eerder volwassen worden dan jongens, waardoor jeugdcriminaliteit al snel 'kinderachtig' wordt gevonden.

Tot slot beklemtonen meisjes in hun adolescentiefase hun vrouwelijke rol, en die rol strookt slecht met de rol van 'de wilde criminele meid'. In dit kader dient opgemerkt te worden dat recentelijk biologische verklaringen voor het verschil in crimineel gedrag tussen jongens en meisjes opgeld doen. Hierbij dient gedacht te worden aan de invloed van genetische factoren, neurologische en hormonale processen.

De verborgen rol van meisjes bij jeugdcriminaliteit

Wanneer het gaat om het daadwerkelijk plegen van delicten vervullen opgroeiende meisjes over het algemeen een marginale rol. Toch mag de (verborgen) rol die meisjes hebben bij het plegen van delicten van opgroeiende jongens niet onderschat worden. Veel jeugdcriminaliteit vindt haar oorsprong namelijk in groepen. Groepen jongeren die elkaar treffen op straat en rondhangen op het pleintje of trapveldje in de

¹⁵. Zie de bijdrage van Nel Petilon in dit nummer.

¹⁶. Caroline Bouw publiceert regelmatig over dit onderwerp.

buurt. Ook meisjes maken deel uit van dergelijke groepen. Onder invloed van hun hormonen en om stoer te doen, spannen de jongens uit de groep zich in om indruk te maken op de meisjes met als doel verkering. Als het gaat om het delinquente gedrag van jongens is de rol van meisjes in dergelijke groepen goed te typeren met de term 'cheerleader': ze staan aan de kant en moedigen de jongens aan in hun pogingen om indruk op hen te maken. Over 'femme fatale' gesproken!